

ОХОРОНА ТА ЗБЕРЕЖЕННЯ ПРИРОДНОЇ ТА КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ В УКРАЇНІ

КУДЕРСЬКА Надія Іванівна - докторант Одеського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент, професор кафедри фундаментально-правових дисциплін Поліцейської фінансово-правової академії (м. Бровари)

УДК 341.24 (477)

Проаналізовано нормативно-правову основу охорони та збереження культурних ландшафтів, архітектурно-ландшафтних ансамблей і тому подібного – естетичного і культурного насліддя; определено круг проблемних вопросов и пути их устранения; доказана необходимость внесения соответствующих изменений и дополнений к действующему законодательству Украины относительно такого.

Ключові слова: *культурний ландшафт, природна та культурна спадщина, охорона, збереження.*

Вступ

Розвиток сільського та лісового господарства, технічних засобів промислового виробництва та добування мінералів, а також регіонального чи міського планування, транспорту, інфраструктури, індустрії туризму та відпочинку тощо у багатьох випадках впливають на зміни об'єктів і територій природної та культурної спадщини, що обумовлює нагальність і першочерговість співпраці в напрямку розробки нових механізмів їх збереження, охорони, регулювання та планування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Питання збереження ландшафтної різноманітності в аспекті сталого розвитку суспільства завжди привертала увагу вітчизняних та зарубіжних вчених, зокрема М. Гродзинського, О. Маринича, С. Кукурудзи, М. Голубець, В. Пашенко, Л. Руденко,

Ю. Пузаченко, А. Домаранського, А. Звіряки, І. Касяненко, інших науковців, щодо теоретико-методологічного дослідження властивостей і станів ландшафтних комплексів, тлумачення ландшафтного різноманіття, розробки прикладних аспектів охорони та збереження ландшафтів тощо; А.В. Антонова, В.М. Бевзенко, А.Я. Даукштса, С.А. Дьоміної, В.Г. Ємельянової, Ю.А. Жураєва, О.М. Ковтун, Н.Д. Красіліч, В.Є. Лізгаро, С.В. Скрябіна, А.А. Траніна та інших з питань правового регулювання особливо охоронюваних територій та об'єктів; В.І. Андрейцева, В.Д. Басая, А.Г. Бобкової, А.П. Гетьмана, В.В. Костицького, С.М. Кравченко, Н.Р. Малишевої, В.Л. Мунтяна, О.О. Погрібного, В.К. Попова, Б.Г. Розовського, Н.І. Титової, Г.В. Тищенко, В.С. Шахова, Ю.С. Шемшученка, М.В. Шульги та інших у галузі екологічного права.

Мета статті (постановка завдання)

Проаналізувати нормативно-правову основу охорони та збереження культурних ландшафтів, архітектурно-ландшафтних ансамблів тощо – природної та культурної спадщини; визначити коло проблемних питань та шляхи їх усунення; довести необхідність внесення відповідних змін і доповнень до чинного законодавства України щодо такого.

Виклад основного матеріалу дослідження

У Конституції України проголошено, що земля, її надра, атмосферне повітря, водні

та інші природні ресурси, які знаходяться в межах території України, природні ресурси її континентального шельфу, виключної (морської) економічної зони є об'єктами права власності Українського народу, а від його імені права власника здійснюють органи державної влади та органи місцевого самоврядування в межах, визначених Конституцією, а також кожен громадянин має право користуватися природними об'єктами права власності народу відповідно до Закону [1,ст.13]. Окрім того, нею гарантовано, що культурна спадщина охороняється Законом, а держава забезпечує збереження історичних пам'яток та інших об'єктів, що становлять культурну цінність [1,ст.54]. За Законом України «Про охорону культурної спадщини» об'єктом культурної спадщини є місце, споруда (витвір), комплекс (ансамбль), їхні частини, пов'язані з ними території чи водні об'єкти, інші природні, природно-антропогенні або створені людиною об'єкти, незалежно від стану збереженості, що донесли до нашого часу цінність з антропологічного, археологічного, естетичного, етнографічного, історичного, мистецького, наукового чи художнього погляду і зберегли свою автентичність [2,ст.1], а ландшафтні об'єкти, які можуть включати споруди (вигляди), комплекси (ансамблі), археологічні, історичні об'єкти, об'єкти монументального мистецтва, садово-паркового мистецтва, архітектури та містобудування, науки і техніки тощо, є важливою складовою культурної спадщини та визначаються як природні території, які мають історичну цінність [2,ст.2]. Земельний кодекс України [3,ст.53] до земель історико-культурного призначення відносить землі, на яких розташовані: історико-культурні заповідники, музеї-заповідники, меморіальні парки, меморіальні (цивільні та військові) кладовища, могили, історичні або меморіальні садиби, будинки, споруди і пам'ятні місця, пов'язані з історичними подіями; городища, кургани, давні поховання, пам'ятні скульптури та мегаліти, наскельні зображення, поля давніх битв, залишки фортець, військових таборів, поселень і стоянок, ділянки історичного культурного шару укріплень, виробництв, каналів, шляхів; архітектурні ансамблі і комплекси, історич-

ні центри, квартали, площі, залишки стародавнього планування і забудови міст і інших населених пунктів, споруди цивільної, промислової, військової, культової архітектури, народного зодчества, садово-паркові комплекси, фонові забудова. Правовими фактами для переведення земель до категорії земель історико-культурного призначення виступають: а) внесення історико-культурних об'єктів до Державного реєстру нерухомих пам'яток України; б) встановлення охоронних зон історико-культурних об'єктів; в) встановлення режиму заповідної охорони історико-культурних об'єктів; г) встановлення правового режиму охоронюваної археологічної території; ґ) встановлення правового режиму історичного ареалу населеного пункту, занесеного до Списку історичних населених пунктів[3,ст.53]. Правовий режим земель історико-культурного призначення встановлюється земельним, природоохоронним законодавством та законодавством про охорону культурної спадщини України, який стосується і всіх нерухомих об'єктів культурної спадщини, що мають історико-культурну цінність.

Методичний інструментарій охорони об'єктів культурної спадщини, зокрема в США щодо культурного ландшафту, представлений в серії спеціальних рекомендацій, що готуються і поширюються Службою національних парків. Так, існують рекомендації за визначенням кордонів історичних комплексів, за оцінкою, документацією і збереженням сільських ландшафтів, рукотворних ландшафтів, об'єктів живої традиційної культури. Для правового регулювання комплексної (територіальної) охорони архітектурно-ландшафтних ансамблів в Україні важливе значення мають розроблені в НДІ пам'яткоохоронних досліджень Методичні рекомендації щодо визначення ландшафтних об'єктів культурної спадщини (культурних ландшафтів)[4]. Культурний ландшафт визначається ними територією, на якій розташований топографічно визначений природний, природно-антропогенний або антропогенний об'єкт, що виник в результаті тривалого процесу життєоблаштування людини під впливом обмежень та/або можливостей, обумовлених природним

середовищем та різноманітними соціальними, економічними й культурними чинниками, або такий, що асоціюється з відомою історичною подією, визначним мистецьким або літературним твором, відомою особою.

Взаємозв'язок архітектури і природи історично обумовлений і розвивається разом із суспільством. При порівняно однакових природних даних зовнішність населеного місця або композиційне вирішення окремої споруди визначаються творчим методом архітектора, його професійною майстерністю, знанням національних традицій, розумінням природи. Розглядаючи ландшафтні завдання проектування будівель і споруд, слід виділити три рівні: формування архітектурно-ландшафтного ансамблю, гармонійне включення архітектурних споруд в природне оточення, загальний композиційний взаємозв'язок архітектури і природи, максимальне виявлення у функціональному і композиційному вирішенні природних передумов; детальне архітектурно-ландшафтне опрацювання відкритих просторів, що примикають до будівель і сформованих ними, або організація їх «архітектурно-ландшафтного стилобату»; введення природних елементів в архітектуру будинку [5]. З метою комплексної охорони архітектурно-ландшафтних ансамблів уявляється доцільним внести зміни до відповідних Законів України в частині визначення статусу планувальних документів з архітектурно-ландшафтною організації територій як самостійного виду проектування; здійснити розроблення державних будівельних норм (ДБН) щодо складу і змісту проектів з архітектурно-ландшафтною організації та благоустрою територій, інших нормативно-методичних матеріалів нового покоління; впровадити правовий режим архітектурно-ландшафтною організації та благоустрою територій, що перебувають у спільній власності територіальних громад, та підтримки приватних ініціатив юридичних та фізичних осіб щодо впровадження ексклюзивних форм благоустрою; визначити механізм фінансування державних (регіональних) програм архітектурно-ландшафтною організації і благоустрою населених пунктів та інших територій, об'єктів національного та міжнародного значення

(культурних, туристичних, спортивних, бізнесових центрів, транскордонних територій тощо); залучити науково-технічний та інноваційний потенціал видів благоустрою з використанням світових інформаційних ресурсів.

У Провідних настановах ЮНЕСКО щодо втілення у життя Конвенції про всесвітню спадщину (Operational Guidelines for the Implementation of the World Heritage Convention, UNESCO) (п.47) застосовується термін «культурний ландшафт», який за баченням Максимова В.В. та, вважаємо, відповідає визначенню «ландшафтний об'єкт культурної спадщини» в національному законодавстві, що репрезентує спільні витвори людини та природи, ілюструє еволюцію суспільства та людського облаштування протягом століть під впливом матеріальних обмежень та/або сприятливих можливостей, наданих їхнім природним середовищем та послідовними соціальними, економічними і культурними чинниками, як зовнішніми, так і внутрішніми [6]. У Всеєвропейській стратегії збереження біологічного і ландшафтного різноманіття [7] визначено, що ландшафт – це формальне вираження численних зв'язків, що мають місце в даний час між індивідумом або суспільством та топографічно окресленою територією, і зовнішній прояв яких є результатом впливу природних і людських чинників та їх комбінацій протягом певного часу, а за ратифікованою Україною у 2005 році Європейською ландшафтною конвенцією [8] ландшафти мають визнаватися у Законі як суттєвий компонент оточення людей та вираження різноманітності їхньої спільної культурної, природної спадщини, як основу їх ідентичності, а також в країні повинна встановлюватися та впроваджуватися ландшафтна політика, спрямована на охорону, регулювання і планування ландшафту шляхом прийняття конкретних заходів; встановлюватися порядок участі широкого загалу, місцевих і регіональних органів влади та інших сторін, зацікавлених у визначенні та впровадженні ландшафтною політики; включатися ландшафт до власної регіональної і міської планової політики та до її культурної, екологічної, сільськогосподарської, соціальної та

економічної політики, а також до будь-якої іншої політики, що може безпосередньо або опосередковано впливати на ландшафт. За цією Конвенцією обов'язком держави є підвищення рівня обізнаності громадянського суспільства, приватних організацій та органів державної влади щодо цінності ландшафтів, їхньої ролі та змін для них, зокрема, кожна держава зобов'язується: ідентифікувати свої власні ландшафти на всій її території; аналізувати їхні характеристики та сили і тиски, що їх трансформують; реєструвати зміни, а також оцінювати ідентифіковані ландшафти, беручи до уваги особливі цінності. Охорона ландшафту означає діяльність щодо збереження та підтримання важливих або характерних рис ландшафту, яка виправдовується його спадковою цінністю, зумовленою його природною конфігурацією та/або діяльністю людей; тісно пов'язана з врегулюванням ландшафту, що означає діяльність, спрямовану на забезпечення постійного утримання ландшафту для узгодження змін, спричинених соціальними, економічними та екологічними процесами та керування ними. Планування ландшафту означає активну діяльність щодо поліпшення, відновлення або створення ландшафтів, а ландшафтна політика є формуванням компетентними органами влади загальних принципів, стратегій та керівних положень, які дозволяють вживати конкретних заходів, спрямованих на охорону, регулювання та планування ландшафтів.

За Законом України «Про охорону навколишнього природного середовища» [9] охорона навколишнього природного середовища – невід'ємна умова сталого економічного та соціального розвитку України, а право розпорядження природними ресурсами здійснює Верховна Рада України від імені народу України [9,ст.4]. В той же час цим Законом [9,ст.61] визначено, що ділянки суші та водного простору, природні комплекси й об'єкти, які мають особливу екологічну, наукову, естетичну і народно-господарську цінність і призначені для збереження природної різноманітності, генофонду видів тварин і рослин, підтримання загального екологічного балансу та фонового моніторингу навколишнього природного

середовища, вилучаються з господарського використання повністю або частково і оголошуються територією чи об'єктом природно-заповідного фонду України, а порядок їх організації, використання і охорони, додаткові категорії визначаються замість необхідного законами України законодавством України та Автономної Республіки Крим. Як відомо, право розпорядження одна з трьох правомочностей власника, що становлять зміст права власності, його сутність за Цивільним кодексом України (ст.317), надана Законом можливість визначати юридичну чи фактичну долю майна [10, с.31], та й Верховна Рада України не наділена правом делегування своїх законодавчих повноважень іншим владним органам. На сьогодні на використання земельної ділянки або її частини в межах природно-заповідного фонду України (далі – ПЗФУ) можуть встановлюватися обмеження (обтяження) в обсязі, передбаченому Законом або договором, яке підлягає державній реєстрації і діє протягом строку, встановленого законом або договором [11, ст.7], що є не припустимим, бо договірне врегулювання не вправі підміняти законодавче, а тому підлягає скасуванню, межі територій та об'єктів ПЗФУ повинні встановлюватися в натурі законами України, а не законодавством.

Законодавством України ПЗФУ охороняється як національне надбання, щодо якого встановлюється особливий режим охорони, відтворення і використання, а Україна розглядає цей фонд як складову частину світової системи природних територій та об'єктів, що перебувають під особливою охороною [11]. Вважаємо, що для збереження природно-заповідного фонду та забезпечення належної особливої охорони, що має бути конкретного законодавчого визначення на відміну від існуючого [11,ст.6], його слід вже давно визнати на державному рівні загальнонаціональним та неділимим надбанням Українського народу, культурною та природною цінністю.

Природно-заповідний фонд України становить 4,5% усієї території України, його структура нараховує 11 категорій територій і об'єктів загальнодержавного та місцевого значення [12,с.56-57], а на виконання

Загальнодержавної програми формування національної екологічної мережі України на 2000-2015 рр.[13] площу ПЗФУ до 2015 р. планується збільшити до 10,4 %. В той же час США має надзвичайне різноманіття форм територіальної охорони: лише у системи Служби національних парків 24 категорії охоронюваних територій, а з іншими органами їх більш ніж 35, з яких деякі використовуються переважно для збереження історико-культурних феноменів: історичні парки, історичні місцевості, пам'ятки, меморіали, військові парки, інші. За рішенням їх національного відділку ICOMOS, навіть, історичний міський ландшафт розглядається як вид культурного ландшафту. Склад же ПЗФУ [9,ст.61] має обмежений перелік, до якого входять: державні заповідники, природні національні парки, заказники, пам'ятки природи, ботанічні сади, дендрологічні та зоологічні парки, парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва, заповідні урочища. Хоча цей перелік (класифікацію) може бути збільшено законодавством Автономної Республіки Крим шляхом встановлення додаткових категорій територій та об'єктів ПЗФУ[11,ст.3], що є абсолютно незрозумілим та підлягає вилученню. На нашу думку, цей перелік (класифікація) має бути відкритим(-ою) та включати й інші категорії об'єктів і територій ПЗФУ, визначені законами України на виконання Конституції України.

Збереження територій та об'єктів ПЗФУ забезпечується шляхом: встановлення заповідного режиму; організації систематичних спостережень за станом заповідних природних комплексів та об'єктів; проведення комплексних досліджень з метою розробки наукових основ їх збереження та ефективного використання; додержання вимог щодо охорони територій та об'єктів ПЗФУ під час здійснення господарської, управлінської та іншої діяльності, розробки проектної і проектно-планувальної документації, землевпорядкування, лісовпорядкування, проведення екологічних експертиз; запровадження економічних важелів стимулювання їх охорони; здійснення державного та громадського контролю за додержанням режиму їх охорони та використання; вста-

новлення підвищеної відповідальності за порушення режиму їх охорони та використання, а також за знищення та пошкодження заповідних природних комплексів та об'єктів; проведення широкого міжнародного співробітництва у цій сфері; проведення інших заходів з метою збереження територій та об'єктів ПЗФУ [11,ст.8]. Однак, можливості спотворення їх припускаються вже на рівні затвердження режимів використання, наприклад, передбачено обмеження чи заборону будівництва, але нічого не обумовлюється про можливі реконструкції, поліпшення тощо. В результаті такого у межах території чи об'єкту ПЗФУ замість підсобних будинків, інших виникають садиби, котеджі тощо: фактично маємо ґрунтовні перетворення без порушень чинного законодавства чи реальне нове будівництво, а формально – реконструкцію, що є неприпустимим, потребує розробки та унормування запобіжних заходів такої реконструкції.

Рішення про створення природних заповідників, національних природних парків, а також щодо інших територій та об'єктів ПЗФУ загальнодержавного значення приймаються Президентом України, а рішення про організацію чи оголошення територій та об'єктів ПЗФУ місцевого значення та встановлення охоронних зон територій та об'єктів ПЗФУ приймається Верховною Радою Автономної Республіки Крим, обласними, Київською та Севастопольською міськими радами [11,ст.53], що також підлягає скасуванню, як і норми щодо зміни меж, категорії та скасування статусу територій та об'єктів ПЗФУ [11,ст.54]. Такі рішення повинні ухвалюватися законом Верховною Радою України, як розпорядником; законодавчо має бути врегульовано порядок і вимоги щодо резервування цінних для заповідання природних територій та об'єктів ПЗФУ, рішення про їх організацію чи оголошення, зміну меж, категорії та скасування статусу, визначення режиму кожної з них тощо.

У чинному законодавстві про ПЗФУ та про охорону культурної спадщини не містяться спеціальні норми, що передбачають захист культурного ландшафту з традиційною живою культурою. Він частково знаходиться під охороною, будучи розташований

у межах тих або інших територій ПЗФУ, але в той же час у багатьох випадках доводиться спостерігати прогресуючу деградацію цього ресурсу. Причинами тому є уразливість самого об'єкту, збереження якостей якого вимагає підтримку певних видів діяльності, переривання спадкоємності культурних традицій між поколіннями, зайва захопленість керівництва територій та об'єктів заборонами і обмеженнями, поширюваними і на культурний ландшафт, відсутність в нормативно-правових актах належного врегулювання статусу культурного ландшафту як природно-культурного феномену, недоопрацьованість механізмів його охорони. В цьому разі Закон України «Про природно-заповідний фонд України» має також врегулювати суспільні відносини щодо охорони та збереження культурної спадщини [11, ст.1], а відносини в галузі охорони і використання територій та об'єктів ПЗФУ, відтворення його природних комплексів мають врегулюватися також і Законом України «Про охорону культурної спадщини» [11, ст.2].

Повноваження у галузі управління землями історико-культурного призначення є у Міністерства культури України і до 28.03.2011р. [12] Державної служби з питань національної культурної спадщини цього Міністерства, Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України, органів охорони культурної спадщини місцевих державних адміністрацій, інші, наприклад, відповідальними за визначення меж і режимів використання історичних ареалів населених пунктів є Міністерство культури, Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства і уповноважені ними органи охорони культурної спадщини, або для кожного історичного ареалу органами Міністерства регіонального розвитку та будівництва й органами охорони культурної спадщини розробляються правила охорони і використання, що регламентують правовий режим використання його земель і обмеження, пов'язані з забезпеченням його охорони, інше. Відомча роз'єднаність в ухваленні рішень і відсутність солідарної відповідаль-

ності за їх результати – одна з основних управлінських і правових проблем нашої країни. У багатьох країнах державне управління природною і культурною спадщиною має відомче розділення, як і в Україні, але в деяких країнах спостерігаємо й цілісність, наприклад, в Норвегії і Фінляндії міністерства довіклля займаються питаннями природної і культурної спадщини, управління природною і культурною спадщиною в Швеції здійснює Міністерство культури, в Італії – Міністерство культурного надбання, в США – Служба національних парків у складі Департаменту внутрішніх справ. Вважаємо за доцільне поєднання відомчого розподілу державного управління природною і культурною спадщиною в Україні, що сприятиме ефективності і якості забезпечення їх охорони та збереження; створення центрального органу виконавчої влади з охорони та збереження природної та культурної спадщини. Таким чином, у відповідних Законах України щодо природно-заповідного фонду «центральный орган виконавчої влади з питань екології та природних ресурсів» має бути замінено на «центральный орган виконавчої влади з охорони та збереження природної та культурної спадщини» із законодавчим визначенням відповідних повноважень.

Охорона природних заповідників, біосферних заповідників, національних природних парків, а також ботанічних садів, дендрологічних парків, зоологічних парків, парків-пам'яток садово-паркового мистецтва загальнодержавного значення, а також регіональних ландшафтних парків, управління якими здійснюється спеціальними адміністраціями, покладається на служби їх охорони, а охорона територій та об'єктів природно-заповідного фонду інших категорій покладається на підприємства, установи та організації, у віданні яких вони перебувають [11, ст.60]. В системі центрального органу виконавчої влади з охорони та збереження природної та культурної спадщини повинно законодавчо передбачено створення спеціального підрозділу з охорони – державної інспекції з охорони культурних та природних цінностей України, її повноваження та структуру, вимоги до неї та її

працівників-інспекторів, правовий статус та повноваження тощо.

Доцільно підтримати висновки Марич Х.М. [13], а саме: поняття „заповідний режим” слід відносити виключно до тих особливо охоронюваних територій та об’єктів, на які поширюється абсолютно заповідний режим, і не варто трактувати його більш широко та застосовувати щодо всіх категорій особливо охоронюваних територій та об’єктів – доцільніше використовувати загальне поняття „охоронний режим”, який залежно від ступеня заповідності поділяється на три види: абсолютно-заповідний, відносно-заповідний, змішаний, а також замість терміну „природно-заповідний фонд”, який є надто вузьким, вживати „фонд особливо охоронюваних територій та об’єктів”, внести відповідні зміни в природоохоронне законодавство України.

Важлива роль в управлінні об’єктами природної та культурної спадщини за кордоном належить громадським організаціям. Так, у Великобританії ГО Національний траст є найбільшим власником історичних садів і парків, сіл, маєтків, ділянок первозданої природи і здійснює управління ними, але продаж їх можлива тільки з дозволу британського парламенту; передача ж трасту приватних володінь залишає право довічного мешкання в них колишніх власників, що запобігає їх продажу випадковим особам, а передача земельних угідь передбачає підтримку історичних форм фермерства. Необхідно відзначити, що Закон України «Про природно-заповідний фонд України» фактично регулює правовідносини в області створення і функціонування державних і комунальних територій та об’єктів ПЗФУ, проте в зарубіжних країнах вже накопичено величезний досвід щодо створення інших за засобом управління природних територій, що особливо охороняються: керованих неурядовими організаціями і приватними особами на орендованих землях, керованих власниками на приватних землях тощо. Потребна в створенні таких територій є і в Україні, бо вже розпочався розвиток цього процесу.

Висновки

З метою комплексної охорони архітектурно-ландшафтних ансамблів уявляється доцільним внести зміни до відповідних Законів України в частині визначення статусу планувальних документів з архітектурно-ландшафтної організації територій як самостійного виду проектування; здійснити розроблення державних будівельних норм (ДБН) щодо складу і змісту проектів з архітектурно-ландшафтної організації та благоустрою територій та інших нормативно-методичних матеріалів нового покоління; впровадити правовий режим архітектурно-ландшафтної організації та благоустрою територій, що перебувають у спільній власності територіальних громад, та підтримки приватних ініціатив юридичних та фізичних осіб щодо впровадження ексклюзивних форм благоустрою; визначити механізм фінансування державних (регіональних) програм архітектурно-ландшафтної організації і благоустрою населених пунктів та інших територій і об’єктів національного та міжнародного значення (культурних, туристичних, спортивних, бізнесових центрів, транскордонних територій тощо); залучити науково-технічний та інноваційний потенціал видів благоустрою з використанням світових інформаційних ресурсів.

В статті 61 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» зазначити, що «ділянки суші та водного простору, природні комплекси й об’єкти, які мають особливу екологічну, наукову, естетичну і народногосподарську цінність і призначені для збереження природної різноманітності, генофонду видів тварин і рослин, підтримання загального екологічного балансу та фонового моніторингу навколишнього природного середовища, вилучаються з господарського використання повністю або частково і оголошуються територією чи об’єктом природно-заповідного фонду України, а порядок їх організації, використання і охорони, додаткові категорії» визначаються «законами України» замість чинного «законодавством України та Автономної Республіки Крим».

В Законі України «Про природно-заповідний фонд України» необхідно врегу-

лювати правовідносини щодо створення і функціонування природних територій, що особливо охороняються, зокрема, керівних неурядовими організаціями і приватними особами на орендованих землях, керівних власниками на приватних землях тощо.

Закон України «Про природно-заповідний фонд України» має також врегульовувати суспільні відносини щодо охорони та збереження культурної спадщини, а відносини в галузі охорони і використання територій та об'єктів ПЗФУ, відтворення його природних комплексів мають врегульовуватися також і Законом України «Про охорону культурної спадщини» з нормативно-правовим врегулюванням статусу культурного ландшафту як природно-культурного феномену, механізмів його охорони і збереження.

Перелік (класифікація) категорій територій та об'єктів ПЗФУ має бути відкритим(-ою) та включати й інші категорії об'єктів і територій ПЗФУ, визначені встановлення додаткових категорій законами України на виконання Конституції України, а норму щодо такого встановлення законодавством Автономної Республіки Крим у статті 3 Закону України «Про природно-заповідний фонд України» слід вилучити.

У Законі України «Про природно-заповідний фонд України» для збереження ПЗФУ та забезпечення належної особливої охорони: у статті 6 слід визнати на державному рівні загальнонаціональним та неділимим надбанням Українського народу, культурною та природною цінністю; у статті 7 скасувати можливість встановлення обмеження(обтяження) в обсязі, передбаченому договором, а межі територій та об'єктів ПЗФУ повинні встановлюватися в натурі законами України, а не законодавством; рішення про створення природних заповідників, національних природних парків, а також щодо інших територій та об'єктів ПЗФУ загальнодержавного значення та рішення про організацію чи оголошення територій та об'єктів ПЗФУ місцевого значення та встановлення охоронних зон територій та об'єктів ПЗФУ повинно прийматися Верховною Радою України як розпорядником, замість обумовлених статтею 53, як і правові норми щодо зміни меж,

категорії та скасування статусу територій та об'єктів ПЗФУ у статті 54, а також законодавчо має бути врегульовано порядок і вимоги щодо резервування цінних для заповідання природних територій та об'єктів ПЗФУ, визначення і затвердження чіткого режиму кожної(-го) з них тощо.

Для сприяння ефективності і якості забезпечення охорони та збереження територій та об'єктів ПЗФУ, нерухомих об'єктів культурної спадщини доцільно скасувати відомчий розподіл державного управління природною і культурною спадщиною в Україні, поєднавши; створити центральний орган виконавчої влади з охорони та збереження природної та культурної спадщини; у чинному законодавстві України щодо природно-заповідного фонду та щодо культурної спадщини «центральний орган виконавчої влади з питань екології та природних ресурсів» і «центральний орган виконавчої влади з питань охорони культурної спадщини» має бути замінено відповідно на «центральний орган виконавчої влади з охорони та збереження природної та культурної спадщини» із законодавчим визначенням повноважень, статусу, структури, інше. В системі його повинно законодавчо передбачатися створення спеціального підрозділу з охорони – державної інспекції з охорони культурних та природних цінностей України, її повноваження та структуру, вимоги до неї та її працівників-інспекторів, правовий статус та повноваження тощо із внесенням відповідних змін щодо існуючого.

Література

1. Конституція України від 28.06.1996р. №254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1996. – №30.
2. Про охорону культурної спадщини. Закон України від 08.06.2000р. №1805-ІІІ. (в ред. 01.04.2011) // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – №39.
3. Земельний кодекс України // Відомості ВРУ (ВВР). – 2002. – №3-4.
4. Методичні рекомендації щодо визначення ландшафтних об'єктів культурної спадщини (культурних ландшафтів). [Електронний ресурс]: Режим доступу// <http://www.spadshina.com.ua/index>.

АНОТАЦІЯ

Проаналізовано нормативно-правову основу охорони та збереження культурних ландшафтів, архітектурно-ландшафтних ансамблів тощо – природної та культурної спадщини; визначено коло проблемних питань та шляхи їх усунення; доведено необхідність внесення відповідних змін і доповнень до чинного законодавства України щодо такого.

SUMMARY

It is analysed normatively legal basis of guard and maintainance of cultural landscapes, architectonically-landscape bands and others like that – natural and cultural inheritance; certainly circle of problem questions and ways of their removal; the necessity of bringing of the proper changes and adding is well-proven to the current legislation of Ukraine in relation to such.

php?sID=17&itemID=335.

5. Семсрот К. Від регуляційного плану до просторової концепції розвитку. Напрямки розвитку містобудування в Австрії у контексті правових основ. К.Семсрот // Вісник НУ “Львівська політехніка”. Архітектура. – Львів, 2004.

6. Максимов В.В. Правова охорона культурних цінностей у конвенціях ЮНЕСКО: Дис.канд.юрид.наук:12.00.11 / В.В. Максимов. – К., 1997. – С.13.

7. Всеєвропейська стратегія збереження біологічного та ландшафтного різноманіття від 25.10.1995р. [Електронний ресурс]: Режим доступу// http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_711.

8. Про ратифікацію Європейської ландшафтної конвенції. Закон України від 07.09.2005р.// Відомості Верховної Ради.– 2005. – №51. – ст.547.

9. Про охорону навколишнього природного середовища. Закон України від 25.06.1991р. №1264-XII // Відомості ВРУ (ВВР). – 1991. – №41. – ст.546.

10. Юридична енциклопедія: В 6т. / Редкол.: Ю.С.Шемшученко (голова редкол.) та ін. – К.: «Укр. енцикл.», 1998. – Т.5: П-С. – 2003. – 736с.

11. Про природно-заповідний фонд України. Закон України від 16.06.1992р. №2456-XII // Відомості ВРУ (ВВР). – 1992. – №34. – ст.502.

12. Про ліквідацію урядових органів. Постанова КМУ від 28.03.2011р. №346. [Електронний ресурс]:Режим доступу// <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/346-2011-%D0%BF>.

13. Марич Х.М. Правовий режим національних природних парків України (на матеріалах Карпатського регіону України): Дис.канд.юрид.наук: 12.00.06./ Х.М. Марич. – Харків, 2007.